

2005/2006 õa keemiaolümpiaadi lõppvooru ülesanded
12. klass

1. Ühendites **A, B, C, D, E, F** ja **G** on mangaani oksüdatsiooniaste II, IV, VI ja VII. Ained **A, C, D** ja **E** on Mn(II) ühenditeks. Pruuni pulbrilise ühendi **G** kokkusulatamisel kaaliumhüdrosiidiga hapniku juuresolekul tekib roheline värvusega kristalne aine **B**. Aine **F** on tugev oksüdeerija, mis sõltuvalt happelisest, neutraalsest või leeliselisest keskkonnast võib redutseerijate toimel muunduda vastavalt aineteks **E, G** ja **B**. Mangaani on võimalik toota ühenditest **D** ja **G** kas elektrolüüsil või Al abil.

- a) Kirjutage ühendite **A – G** valemid ja nimetused. (4)
b) Kirjutage reaktsioonivõrrandid: i) $G + KOH + O_2 \rightarrow$; ii) $G + HCl \rightarrow D$; iii) $F + A + KOH \rightarrow B$; iv) $D + AgNO_3 \rightarrow C$; v) $D + KOH \rightarrow A$; vi) $D \rightarrow Mn$; vii) $F \xrightarrow{O_t} B + G$; viii) $G + Al \rightarrow$; ix) $F + H_2O_2 + KOH \rightarrow O_2$; x) $F + H_2O_2 + H_2SO_4 \rightarrow E + O_2$. Reaktsioonid iv) ja v) ei ole redoksreaktsioonid. (5) 9 p

2. Süsteemis 50 ml vett–50 ml benseeni on bensoehappe jaotuskoeffitsient $K = [C_6H_5COOH]_b / [C_6H_5COOH]_v = 1,43$. Bensoehappe dissotsiatsioon ($K_a = 6,20 \cdot 10^{-5}$) leiab aset peamiselt veekihis, kuid benseenikihis toimub bensoehappe dimerisatsioon. Tasakaaluolekus on 0,0107 g bensoehapet veekihis ja 0,0363 g bensoehapet benseenikihis.

- a) Arvutage summaarne bensoehappe analüütiline kontsentratsioon i) veekihis $c(C_6H_5COOH)_v$ ja ii) benseenikihis $c(C_6H_5COOH)_b$. (2)
b) Kirjutage tasakaaluliste kontsentratsioonidega [ ] dissotsiatsioonikonstandi K_a avaldis(1)
c) Kirjutage i) bensoehappe analüütilise kontsentratsiooni ja vees olevate osakeste tasakaaluliste kontsentratsioonide vaheline seos ning ii) lahuses olevate anioonide ja katioonide tasakaaluliste kontsentratsioonide vaheline seos. $[OH^-]$ mitte arvestada. (1)
d) Leidke veekihis $[H^+]$ ja pH. (2)
e) Arvutage veekihis $[H^+]$, $[C_6H_5COOH]$, $[C_6H_5COO^-]$ ja $[OH^-]$ tasakaalulised kontsentratsioonid. (2)
f) Arvutage benseenikihis i) $[C_6H_5COOH]_b$ ja ii) $[(C_6H_5COOH)_2]_b$. (2)
g) i) Kirjutage bensoehappe dimerisatsioonireaktsiooni võrrand ja ii) arvutage dimerisatsioonikonstant K_D . (1) 11 p

3. 18. sajandi keskel püüdsid keemikud seletada reaktsioone, mis toimuvad Co(II)soolade reageerimisel erinevate reagentidega. Juhtides NH_3 roosakasse $CoSO_4$ lahusesse saadakse tumekollane komplekssoola **A** lahus. Roosaka $CoSO_4$ lahuse reageerimisel väikese koguse NaOH lahusega moodustub koobalti aluselise soola **B** sinine sade. NaOH täiendaval lisamisel muutub sinine sade roosaks aine **C** sademeks. Sademe **C** seismisel õhu käes eraldub vesi ja tekib neljaaatomilistest molekulidest moodustunud pruun sade **D**. Sade **D** tekib ka sademest **C** silmapilkselt H_2O_2 toimel. Ammoniaagi toimel sade **D** lahustub, moodustades komplekshüdrosiidi **E** punase lahuse. Ainetes **A** ja **E** on tsentraalaatomi koordinatsiooniarv 6. Aine **E** kontsentreeritud lahuse kuumutamisel laguneb molekul **E** kaheksaks molekuliks, millest osa moodustavad aine **D** sademe.

- a) Kirjutage ainete **A, B, C, D, E** valemid ja nimetused. (2,5)
b) Kirjutage reaktsioonivõrrandid: i) $CoSO_4 + NH_3 \rightarrow$; ii) $CoSO_4 \rightarrow B$; iii) $\rightarrow C$; iv) $C \rightarrow D$; v) $C + H_2O_2 \rightarrow D$; vi) $D \rightarrow E$; vii) $E \rightarrow D$. (7,5) 10 p

4. Luminooli lähteaineks võib võtta aine **A**. Aine **A** moodustub benseenorto-dikarboksüülhappest **B** vee eraldamisel. Aine **A** töötlemisel nitreerimisseguga ($H_2SO_4 +$

HNO_3) moodustub vahesaadus **C** (ühesugused rühmad ja erinevad rühmad on orto asendis). Hüdrasiinsulfaadi abil KOH juuresolekul moodustub aine **C** diazonitroühend **D**. Aine **D** töötlemisel ammooniumsulfiidiga ammoniaakhüdraadi keskkonnas saadakse redutseerimise tulemusena luminool ($\text{C}_8\text{H}_7\text{N}_3\text{O}_2$).

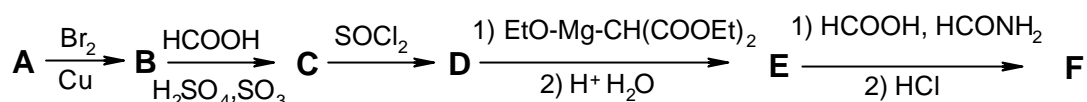
a) Kirjutage ainete **A**, **B**, **C** nimetused. (3)

b) Kirjutage graafiliselt reaktsioonivõrrand **B** $\rightarrow$ **A**. (2)

c) Kirjutage graafiliselt reaktsiooniskeem $\text{A} \xrightarrow{\text{H}_2\text{SO}_4, \text{HNO}_3} \text{C} \xrightarrow[\text{KOH}]{\text{hüdrasiinsulfaat}} \text{D} \xrightarrow[\text{NH}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}]{(\text{NH}_4)_2\text{S}}$ luminool (4)

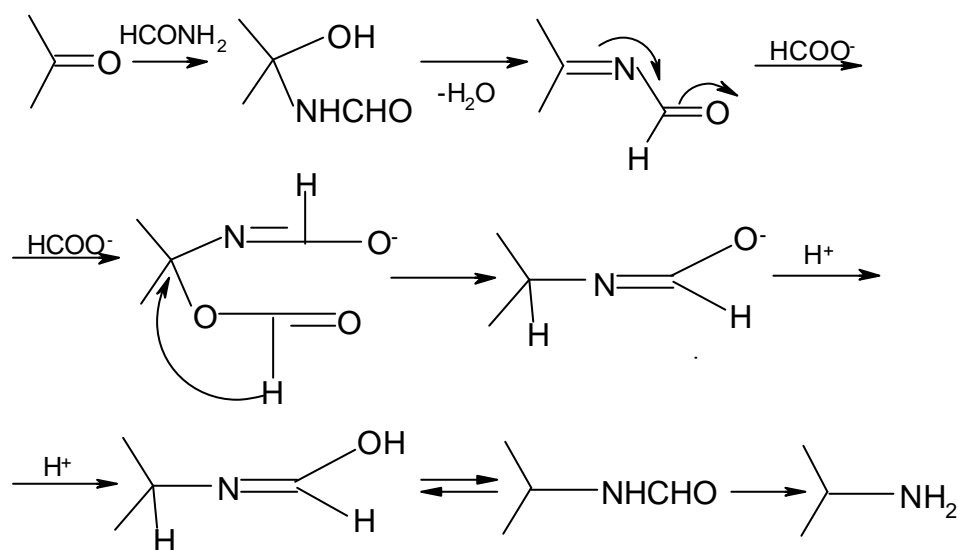
9 p

5. Remantadiinil on aktiivne viirusevastane toime, mida kasutatakse gripi profülaktikaks ja raviks. Lähteaineks on kõrge sümmeetriaastmega alkaan adamantaan $\text{C}_{10}\text{H}_{16}$, mis oma struktuurilt meenutab urotropiini. Remantadiini sünteesiskeem on järgmine:

Adamantaan **A** muudetakse vase juuresolekul ühendiks **B** ja seejärel asendusreaktsiooniga ühendiks **C**, mis on karboksüülhape. Ühendi **D** reaktsioonil eetriga saadakse ühend **E** (1-atsetüüladamantaan), mis Leuckart'i reaktsioonil annab remantadiini (ühend **F**).

Modifitseeritud Leuckart'i reaktsiooni kirjeldab alljärgnev skeem:

a) Joonistage adamantaani struktuurivalem. (3)

b) Tähistades adamantüüli rühma tähega R, andke ühendite **B**, **C**, **D**, **E** ja **F** lihtsustatud struktuurivalemid ja ühendite **B**, **C** ja **D** nimetused. (8) 11 p

6. Keemilistes reaktsioonides annavad bensüülmagneesiumhalogeniidid tihti ootamatuid tulemusi. Näiteks reaktsioonis PhCH_2MgCl ja formaldehüüdi vahel tekib ühend **A** $\text{C}_8\text{H}_{10}\text{O}$. Kuumutamisel kaaliumpermanganaadiga tekib ühendist **A** hape **B**, millest edasisel kuumutamisel moodustub aine **C** ($\text{C}_8\text{H}_4\text{O}_3$). Aine **C** reageerib etanooliga kahes etapis, esimeses tekib ühend **D** ning edasi etanooli liias tekib ühend **E**. Kui aga oksüdeerida ühendit **A** kroom(VI)oksiidi toimel, moodustub hape **F**.

a) Missuguse reaktsiooni abil saab valmistada PhCH_2MgCl ? (2)

b) Milline produkt oleks oodatud reaktsioonis PhCH_2MgCl ja formaldehüüdi vahel?

Kirjutage selle struktuurivalem ja andke sellele süstemaatiline nimetus. (2)

c) Määrake ühendite **A**, **B**, **C**, **D**, **E**, **F** struktuurivalemid. (6) 10 p